

AZ ANGOL VÁLASZTÁSOK UTÁN.

Oxford, 1929. június.

Ezelőtt öt esztendővel a „Társadalomtudomány“ lapjain méltatva az akkori angol választások eredményét, e sorok írója azt a jóslatot kockáztatta meg, hogy a következő választásokon az úgynevezett liberális párt végleg el fog vérezni. Ez a jóslat kétségkívül csütörtököt mondott, bár a szerzőnek mentségére szolgálhat egyrészt, hogy jóslata tökéletesen logikus gondolatmeneten nyugodott, másrészt, hogy akkor nem volt — és nem lehetett — tudomása a Lloyd George-féle választási alap létezéséről, amelyből nem kevesebb mint ötszáz jelölt „kistafirozása“ vált lehetővé. Konzervatív oldalról ma súlyos szemrehányások érik Lloyd Georgeot, hogy ezzel a taktikával megosztotta az „antiszociálista“ szavazatokat és nyeregbe ültette a munkáspártot. De talán ez a vád nem egészen alapos. A magunk részéről azt hisszük, hogy ellenkezőleg a liberális párt erélyes beavatkozása a választási küzdelembe a Labour Partyt fosztotta meg attól a lehetőségtől, hogy abszolút többséggel jöjjön vissza a képviselőházba. Nem azt akarjuk ezzel mondani, hogy a most „liberális“ gyanánt elkönyvelt szavazatok túlnyomóan munkáspártiak lettek volna: ezek a szavazatok, ellenkezőleg valóban egészen bizonyosan „antiszocialista“ szavazatok. Azonban ép olyan bizonyossággal lehet állítani, hogy egyúttal „antikonzervatív“ is. A liberális párt távolmaradása ezeknek a szavazatoknak nagy tömegekben való elmaradását jelentette volna: eziránt nincsen kétségünk. Mivel pedig a választási matematika szakértői szerint körülbelül egyforma azoknak a kerületeknek a száma, amelyekben konzervatív és amelyekben szocialista győzelmet akadályozott meg reménytelen liberális jelöltek beavatkozása (Angliában nincsen abszolút többség: akire legtöbb szavazat esik, azé a győzelem, akárhány jelölt mérkőzik is egymással), következésképpen roppantul valószínű, hogy a liberálisok részvétele nélkül munkáspárti többsége volna az alsóháznak.

Ha már most visszatekintünk az említett jóslat indokaira, ezeknek lényegét abban a megállapításban foglalhatjuk össze, hogy a „liberális“ párt számára nem maradt értelmes hely az angol pártrendszerben, mert nincsen a másik kettőtől elvileg megkülönböztethető álláspontja. Programja elvben „polgári“, gyakorlatban „reformszocialista“ s mivel a reformszocializmuson, amely voltaképp semmiben sem különbözik a „polgári“ radikalizmustól, *gyakorlatilag* a Labour Party sem megy túl, azt (kellene gondolni, hogy e két párt közül az egyik, vagy a másik egészen bizonyosan fölösleges.

Ebben bizonyosan van igazság ma is, És tényleg az angol politikai élet, a maga különös mechanizmusának tehetetlenségétől vonva, sajátságos anomáliában szenved, amely anomáliának magyarázata — Lloyd George.

Ha ugyanis nem a valóságos helyzetet tekintjük, hanem a „logikus“ helyzetet, azt kell mondanunk, hogy nem a „liberális“ párt, hanem a szocialista párt az, amely az angol közéletben fölösleges. Ha van valami, ami minden angol emberre csaknem egészen egyformán jellemző, akkor ez egy bizonyos, nagyon konzervatív liberalizmus. Az angol liberalizmus a sportember liberalizmusa, a „fair play“ elve minden vonalon; legyen mindenkinek egyenlő esélye megmutatni, mit tud. Ezért az angol kibékíthetetlen ellensége nem annak, hogy valaki „több“ legyen a másikinál, hogy nagyobb hatalom legyen a kezében, de hogy visszaéljen ezzel a hatalommal a mások kárára. Az angol közélet eszméje egy rendszer, amelyben mindenkinek tökéletes szabadsága van — a jóra, de amelyben mindenki azonnal kész összefogni arra, hogy a szabadsággal való visszaélést megtorolja. Az angol liberalizmus története is ennek megfelelően nagyjából két főirányban mozog, amennyiben az harc hol a szabadságért, hol a túlnagy szabadsággal, vagyis a hatalommal való visszaélés ellen. Ez a harc sorjában a királyok, a mágnások végül a gazdagok ellen folyik. A XX. század elején e háború „vezérkari főnökiévé“ a temperamentumos walesi ügyvéd, Dávid Lloyd George küzdötte fel magát. Ha ő a fejlődés rendjén simán vehette volna át Asquithtól a „főparancsnokságot“ is, t. i. a liberális párt vezetését, valószínű, hogy a munkáspárt fejlődése félbenmaradt volna, mert aligha lett volna mód és szükség arra, hogy Lloyd Georgeot valaki radikalizmusban túlszárnyalja. Lloyd George politikai fejlődését azonban megzavarta, sőt mondhatni, derékbatörte a világháború. Asquith kezében tengett-lengett a birodalom sorsa: Lloyd George,

aki mindenekelőtt a tettek embere, „the man who can do things“ érezte, hogy az ügyeket neki kell kézbevennie, hogy neki kell lelket öntenie a háborús kormányzatba. De Asquitht nem tolhatta félre az útból, csak a Toryk támogatásával: hiszen a liberális pártnak radikális szárnya, amelyre Asquithszal szemben támaszkodhatott volna), szíve mélyén voltaképp pacifista volt. Ilyenformán lett Lloyd George egy időre a konzervatívok vezérévé, anélkül, hogy „liberális“ elveit megtagadta volna. Ezzel azonban valósággal aláasta saját politikai pozícióját. Mert *egy* pálfordulás mindenkinek meg van engedve az angol közéletben: Pitt mint reformer, Gladstone mint Tory, Disraeli és „Joe“ Chamberlain, mint szélső radikálisok kezdetű pályafutásukat. De radikálisból szélső imperialistává és Toryvá átvedleni, azután megint — mintha semmi sem történt volna — visszatérni a radikalizmus és a pacifizmus eszményeihez: ez már túlmegy azon a határon, amit az angol ember eltérni hajlandó. De még ha eltérnék is: nem szabad elfelejteni, hogy az időközben elhagyott helyeket a politikában nem lehet „rezerválni“. Vannak idők, amikor egy vagy más, a politika *álló tőkéjéhez* tartozó eszmény „kimegy“ a divatból. A politikai divatok iránt érzékeny emberek ilyenkor rendszerint köpönyeget fordítanak. De az eldobott zászló azért nem marad gazdátlan, hiszen a politikában is „sok az eszkimó és kevés a főka“. Azok a nem nagyon rugalmas, de türelmes emberek, akik ilyenkor beülnek az ügyesebbektől elhagyott pozíciókba, idővel gyaikran megérik, hogy a szerencse hozzájuk pártol s kitűnik, hogy az „ügyesek“ mégsem voltak eléggé ügyesek. Így Ramsay MacDonald, akit politikai ügyességgel aligha lehet vádolni, de aki egész életén át hű maradt eszményeihez: a maga szentimentális szocializmusához és pacifizmusához, sokáig fagyoskodott az árnyékban, de egy napon mégis csak megérte, hogy Lloyd George egykori táborának nagyrésze az ő vezetése alá került.

A radikális érzésű tömegek tehát most már a Labotur Party táborában vannak s így a Labour Party automatikusan lépett elő az alternatív kormánypárt szerepébe. De a választások sorsát nem a pártkeretekbe beszervezett tömegek, hímem a „neutrálisak“ döntenek el, ezek pedig rendes körülmények között a hivatalban levő kormány ellen szoktak szavazni. Mert emberfeletti teljesítményeket produkáljon az a kormány, amely a mai időkben négy-öt éven át meg tudja őrizni népszerűségét! Ezek a neutrálisak tehát elfordul-

tak Baldwintól, mint ahogy öt év előtt MacDonaldtól fordultak el. De milliók vannak soraikban, akik, bár megunták a Torykat, mélységesen irtóznak attól, hogy kifejezetten „szocialista“ kormányra szavazzanak. Igaz, hogy éppen ezek azok a szolid „middle class“ szavazók, akik Lloyd Georgeot sem szeretik, de megvigasztalódtak abban, hogy végtére Lloyd George úgysem juthat kormányra a mai körülmények között. A „liberális“ párti szavazat tehát épenséggel csak azokkal a negatívumokkal határozható meg, amelyekkel fent jellemeztük: „antiszocialista“ és „antikonzervatív“ szavazatok ezek.

Az eredményt mindenfelől nagy siránkozással fogadják az „augurok“. De a valóságban mindenütt inkább megkönnyebbülés uralkodik s alig lehet kétségles, hogy a jelen viszonyok között ez a helyzet aránylag a legelőnyösebb. A Toryktól, joggal vagy sem, megakart szabadulni az ország, de a szocialistákat mégsem akarta nyeregbe ültetni. S nem valószínű, hogy egy korlátlan többségtől maguk a „szocialista“ vezérek is alaposan megijedtek volna. Hiszen, mint G. D. H. Colé — az angol theoretikus szocialisták egyik legjelesebbike — brutális őszinteséggel írja legújabb könyvében, a szocialisták régi harci frázisai még mindig uralkodnak a „plattformon“, de a szónokok már maguk sem veszik azokat komolyan, S az „integrális“ szocialista program mindenestre a legvégetesebb kölönc volna egy gyakorlati feladatok megoldására hivatott parlamentáris kormányzat nyakában. S az eredmény — amely voltaképp Lloyd George kezébe adja a kormányzat sorsát — nem jelent egyebet, mint azt, hogy irracionális és rendellenes formák között ugyan, az angol politikai élet visszatér a régi vágányokba. A Toryk kibuktatása után a közvélemény egy radikális rendszert ültet be a hatalomba, amely tovább fogja folytatni a lassú de következetes reformmunkát, amely az angol közéletet immár közel száz év óta fokozatosan alakítja át és hozzá a pillanat gyakorlati követelményeihez.

Mert pártrendszer és elvi küzdelem, ide vagy oda: az angol politikában ma már csak gyakorlati kérdések léteznek. Nem oligarchia vagy demokrácia, nem laissez faire vagy szocializmus a (kérdés többé, hanem csak „munka“ és „béke“. Mind a két kérdésben könnyen meg fogják érteni egymást Lloyd George és a Labour Leaderek, bármekkora legyen is közöttük a személyes ellentét. S a munka, amelyet el kell végezniök, kétségkívül reájuk vár, bár a

feladat nem lesz hálás. A szénipart egészen bizonyosan újra kell szervezniük. Ezt a munkát konzervatív kormány nem vállalhatta, bár az öreg Baldwin épen olyan jól tudja mint a fia — aki munkáspárti képviselő — hogy ezt a csúnya munkát valahogyan el kell végezni. A szénipar ma vagy 1500 vállalat kezében van: ezeknek legalább is nagyrészt le kell bontani, a földbirtokosoktól meg kell váltani a regálé jogokat s a munkások százezreit más munkával kell ellátni. Mindez igen kényelmetlen feladat, de a „progresszív“ konzern ebben a tekintetben már nem választhat. Hic Rhodus hic salta: ugrani muszáj. S ugyancsak muszáj „ugrani“ a külpolitikában: politikailag és erkölcsileg diszkreditálják önmagukat, hogyha nem tudnak a leszerelés kérdésében előbbre jutni. Mi magyarok csupán rokonszenvvel nézhetünk munkájuk elé: nincsen nemzet, amelynek nagyobb érdeke volna mint nekünk, hogy a nemzetközi politikában több idealizmus és kevesebb „reálpolitika“ jusson érvényre. De végeredményben ez mindenkinek érdeke, nemcsak nekünk, mert a haladáshoz mindig idealizmus kell és bizonyos vakmerőség s a vakmerőség rendszerint azoknak az erénye, akiknek nincsen sok veszteni valójuk, de akik sokat nyerhetnek egy sikerült „ugrással“. S a MacDonal kormány, amelyre otthon merőben hálátlan feladatok várnak, csupán külpolitikai sikerekkel építhet magának utat egy jövő abszolút többséghez.

Ottlik László.